

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

2021-14(1)- E-ISSN-2148-9289

**KAPIDA KİM VAR? (ANADOLU KAPI TOKMAKLARI VE ÇAĞDAŞ SERAMİK
SANATI İLE KİŞİSEL YORUMLAR)**

Who Is At The Door? (Anatolian Door Knockers and Peoples' Personal Applications with
Contemporary Ceramics Art)

YASEMİN GÜL

Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
Assist Prof. Dr. Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Department of Fine Arts Education

yasemin.gul@erzincan.edu.tr

Orcid: 0000-0002-2140-9740

Atf/©: Gül, Yasemin (2021). Kapıda Kim Var? (Anadolu Kapı Tokmakları ve Çağdaş Seramik Sanatı İle Kişisel Yorumlar), *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 14, Sayı 1, ss. 1-14.

Citation/©: Gül, Yasemin (2021). Who Is At The Door? (Anatolian Door Knockers and Peoples' Personal Applications with Contemporary Ceramics Art), *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 13, Issue 1, pp. 1-14

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types : Araştırma / Research
Geliş Tarihi-Received Date : 24/09/2020
Kabul Tarihi-Accepted Date : 25/26/2021
Sayfa Numarası-Page Numbers 1-14
Doi : 10.46790/erzisosbil.799555

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

KAPIDA KİM VAR? (ANADOLU KAPI TOKMAKLARI VE ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATI İLE KİŞİSEL YORUMLAR)

Who Is At The Door? (Anatolian Door Knockers and Peoples' Personal Applications with Contemporary Ceramics Art)

YASEMİN GÜL

Öz:

Geçmiş dönemlerde Anadolu'da konutlarda haberleşme ve iletişimi sağlayan kapı tokmakları, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Cami, medrese ve konut gibi resmi ve sivil yapıların kapılarında yer alan kapı tokmakları işlevsel bir özelliğe sahiptir. Kapı tokmakları ve halkalar, çeşitli yapı malzemeleri, süslemeleri ve sembolleriyle mimarimiz ve kültür hayatımızda önemli yer tutan öğelerdir. Kapı tokmakları özgün sanat eserleri olup, her dönemde yepyeni formları oluşturulmuştur. Çalışmanın giriş ve gelişme kısmında Anadolu kapı tokmakları ve halkaları hakkında birtakım değerlendirmeler yapılmıştır. Akabinde bu kapı elamanları çağdaş seramik formu içerisinde yeniden yorumlanmıştır. Bu sayede kaybolmuş veya kaybolmaya yüz tutmuş, bu kültür mirasımıza bir atıf yapılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Konut, Kapı Tokmağı, İletişim, Seramik.

Abstract:

Anatolia in history the doorknockers enabling communication and interaction on them constitute the topic of this study. Doorknockers and rings are important elements in our architecture and cultural life with various building materials, decorations and symbols. Especially the door knockers on the doors of buildings such as mosques, madrasahs and residences have a functional feature. Door knockers are original works of art and have created brand new forms in every period. In the introduction and development parts of the study, some evaluations were made about Anatolian door knockers and rings. Subsequently, these door elements, one of the important elements of our traditional architecture, were reinterpreted in contemporary ceramic form. In this way, it is aimed to make a reference to this lost or lost cultural heritage.

Keywords: Residence, Doorknocker, Communication, Ceramics

1. GİRİŞ

Tarihi süreçte değişik uygarlıkların birikimlerini kendisinde toplamış olan Anadolu, geçirdiği dönemlerin izlerini konut mimarisi ve bezemelerinde de yakın zamana kadar korumuştur. Anadolu'da Hitit döneminden başlayarak, Doğu Roma'ya kadar ki süreçte çok sayıda kent veya kasaba olarak adlandırılan yerleşmeler kurulmuştur. Ancak bu yerleşmelerin bir bölümü doğal ve beşeri sebeplerden dolayı tarih sahnesinden silinmiş, bir bölümü ise fonksiyonları farklı olsa da sonraki dönemlerde varlıklarını sürdürmüşlerdir. 11. yüzyılda Anadolu'ya gelen Türkler, mevcut yerleşmeleri devam ettirmişler, yerleşmelerin etrafına yeni mahalleler oluşturmuşlar veya az sayıda da olsa şehir düzeyinde yeni yerleşmeler inşa etmişlerdir. 12. yüzyıldan itibaren Anadolu yerleşmeleri üzerinde Türk'ün estetik anlayışının giderek baskın ve görünür bir hal aldığı bilinmektedir. Anadolu Beylikleri dönemi mimaride meskenler, bunların yapı malzemeleri ve süslemeleri büyük gelişim göstermiştir. Bu gelişim Osmanlı'nın klasik dönemine kadar belirli bir ölçüde devam etmiştir. 19. yüzyılda yeni bir toplumsal ve ekonomik biçimlenme süreci ile kentlerin fiziksel yapılarında belirgin bir değişim yaşanmıştır. Ülkemizde ise özellikle Cumhuriyet döneminde etkinliği giderek artan bu değişimlerden, kentlerde payını almış, hızlı kentleşme nedeniyle geleneksel doku giderek yok olma sürecine girmiştir (Alper,1990:2-5).

Çalışmanın sınırlılığı Anadolu'da kapı tokmakları şeklindedir. Ancak Osmanlı öncesi dönemlerden günümüze intikal eden kapı tokmaklarının sayısı yok denecek kadar azdır. Bundan dolayı çalışmada Osmanlı'nın son döneminden günümüze ulaşan kapı tokmakları irdelenmiştir. Diğer taraftan Anadolu kapı tokmaklarının biçim, süsleme ve yapılaş şekilleri açısından Hatay, Kastamonu, Çankırı, Muğla, Milas, Eğin(Kemaliye), Mardin, Urfa, Amasya, Cizre, Ankara, Konya, Niğde, Diyarbakır, Hüdavendigar, Safranbolu, Darende, İstanbul ve Edirne gibi yerleşmelerde yerel özellikler arz etmektedir. Çünkü her yerleşmeye ait bu kültürel mirasımız ayrı ayrı bir çalışma konusudur. Bundan ötürü çalışmada Anadolu kapı tokmakları hakkında genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Günümüze ulaşan kapı tokmaklarının büyük kısmı 19. yüzyıl Osmanlı konut mimarisinin bir parçasıdır. Bu kapı tokmakları zamanın derinliklerinden geçerken, değişerek ve gelişerek Osmanlı kapı tokmakları şekline dönüşmüştür. Diğer bir ifadeyle çeşitli kültür ve medeniyetlerin beşiği olan Anadolu'da siyasi yapılar değişse de kültürel kodlar kendi gelişim mecrası içerisinde varlığını sürdürmüştür (Ekinci, 2019:1). Osmanlıdaki batılılaşma gayretlerine bağlı olarak kapı tomaklarından da batı etkisi gözlemlenir. Özellikle İstanbul ve büyük şehirlerdeki mimari ve süslemede bu durum bariz şekilde görülür (Sayan, 2006:110).

Anadolu'da kapılar ve üzerindeki ögeler, toplumların inanışlarını, geleneklerini, yaşayış biçimlerini, zevk ve karakterlerini yansıtan mimari alandaki en güzel örneklerdendir (Binan, 2000: 52). Günümüze kadar her dönem farklılaşarak gelen kapılar, barındırdıkları öğeleriyle bir bütün hâlinde dirler (Perker ve Akıncıtürk, 2011:29-30). Kapılar üzerindeki tokmaklar ve halkalar yerel kültürün çarpıcı simgelerindedir. Geçmişten gelen ve yaygın bir gelenek olan kapı tokmakları, Anadolu'nun her bölgesinde farklı tasarımlarla karşımıza çıkmaktadır. Kapı tokmakları, bölgenin sosyokültürel değerlerine bağlı olarak ev sahibinin zevkini yansıttığı gibi bir devrin estetik değerlerini, sanat anlayışını ortaya koyan kültür nesnelere (Saraçoğlu ve Karakaş, 2008:137). Kapı tokmakları sadece dış kapıların bir dekoru, bir süsü değil aynı

zamanda eve gelen ziyaretçilerin evle kurdukları ilk temas noktasıdır. Kapı tokmakları ve halkalar, bugünkü karşılığı ile kapı zili veya kapı kolu işlevi görmekteydiler. Kapının açılması ve kapatılması, tokmakla kapıya vurarak haber vermek gibi görevleri vardı (Türker, 2007:60). Tokmağın başı hareketli bir mekanizmaya bağlıdır ve kapıda değdiği yerde metal bir kabara bulunurdu. Bazı kapı tokmakları ise ahşap kapı üzerinde bulunan metal bir aynaya monte edilirdi. Genelde iki kanatlı olan kapılarda ise iki ayrı kapı tokmağı mevcuttu (Akbulut,1995:12-13; Çal, 1999:375). Diğer taraftan kapı tokmaklarının yapımında çeşitli malzemeler kullanılmıştır. Özellikle demir veya pirinç kullanılırken, yapım tekniği olarak döküm ya da dövme teknikleri uygulanmıştır (Birdevrim, 2018: 1-194).

2. ANADOLU'DA KAPI TOKMAKLARI HAKKINDA BAZI DEĞERLENDİRMELER VE KİŞİSEL UYGULAMALAR

Kapı tokmaklar dört ana unsurdan oluşurdu. Gövde; kapı tokmağının ana elamanıdır ve çok çeşitli şekilleri bulunmaktadır. Üst parçaya; kapı çivisi de denilmektedir. Dövme demirden yapılır ve maşa biçimindedir. Ayna; diğer adıyla göbek, geleneksel kapı tokmaklarında sadece süsleme amacıyla kullanılmıştır. Diğeri ise alt parçadır. Tokmak vurulduğunda ses çıkarmak için tokmağın alt ucu hizasında kapıya çakılan iri başlı bir metaldir. Tek parçadan oluşan tokmak, köçek adı verilen bağlantı halkası ile kapıya takılırdı. Tokmağın altında ayna dediğimiz süsler bulunmaktadır. Bazen de tokmak olduğu gibi takılıdır. Tokmak kolu vurulduğunda ses çıkarılması için alt ucunda yine kanat tahtasına çakılmış bir kabarıya vurulurdu. Kapı kanatları üzerinde yardımcı unsur olarak görev alan halkalar, yuvarlak bir halka aynasının ortasına takılırdı. Bunlarında tokmak yerine geçen çeşitleri vardır. Bu halkalara şakşak veya çekecek adı verilirdi. Kapı tokmaklarının ana işlevi, kapıya vurulmak yoluyla içeriye haber vermek ve kapıyı kapamak amacına matuftur. Halkalar ise genellikle kapıyı kapatma işlevine yaramaktadır. Bu yönüyle tokmaklar, halkalardan daha işlevsel ve gelişmiştir. Bundan dolayı tokmak ve halkaların aynı kapı üzerinde yer almaktadır(Çal, 1999:375-378; Denктаş,2005:114).

Kapı tokmakları, kapıyı çalıp ziyareti evdekilere haber vermeye, tutup çekerek kapatmaya yarayan halka ve tokmaklar yalnızca fonksiyonlarıyla değil, estetik değerler bakımından da bir devrin sanat eseri görünüşü, anlayışını dile getiren yapıtlardır(Sözen ve Tanyeli, 2016:123). Osmanlı döneminde tokmaklar mahremiyeti koruyan en önemli araçlardan birisiydi. Osmanlı kültürel hayatında, tokmalara şekillerine hatta çıkardıkları seslere göre farklı anlamlar yüklenmekteydi. Kapıdan büyük tokmağın sesi geliyorsa, gelen misafirler erkek, küçük tokmak sesi ise gelenin kadın olduğuna delalet ederdi. Diğer taraftan iki kanattaki halkalar birbirine kurdele ile bağlanmış ise evde kimse yok demektir. Bu dönem yaygın kapı tokmakları, el şeklinde olanlar idi. Bu tokmalarda kimi elde yüzüğün hiç olmaması, kimi elde orta parmakta veya yüzük parmağında yüzüğün olması, ev sahibinin bekar, dul veya evli olduğunu simgeler idi (Özgen, 2018:87-88).

Bilindiği üzere, Türk kültüründe kapılarda ve kapı tokmaklarında kullanılan bezemeler genellikle bitkisel, hayvansal ve geometrik kaynaklıdır. Bitkisel kaynaklı bezemeler “Hatâyî Grubu”, hayvansal kaynaklı bezemeler “Rumî Desen”, geometrik kaynaklı bezemeler ise “Geometrik Desen” şeklinde sınıflandırılmaktadır. Kapı tokmakları özgün sanat eserleri olup, her dönem yeni formlar ile karşımıza çıkmaktadır (Birdevrim, 2018:11-13). Kapı

tokmaklarındaki figürler ve sembollerin çeşitli anlamları vardır. Arslan, kartal, yılan ve ejderha gibi hayvanlar kullanıldıkları yere göre bazen güneş aydınlık, bazen hükümdarlık, bazen de ölüm sonrası yaşam ve cenneti sembol olarak yer almıştır. Bu sembollerin meskenlerin kapı ve kapı tokmaklarında figüratif şekilde kullanıldıkları görülür. Kapı ve tokmaklar ailenin sosyal ve kültürel kimliğine dair bizlere ipuçları vermektedir. Örneğin; Bektaşilerde kapı üç kere çalınırdı. Birincisi Allah, ikincisi Muhammed üçüncüsü ise Ali'yi ifade ederdi. Eve gelen konuk tanıdıksa halkayı, yabancı ise tokmağı vururdu. El şeklindeki tokmakların kapıya vuran kısmında iyiliği, bolluğu, sonsuz hayatı simgeleyen nar meyvesi bulunmaktaydı. Kapı halkalarının bir kurdele ile birbirine sıkı sıkıya bağlanması evde kimsenin olmadığını, gevşek bir halka bağlandığı takdirde evde insan olduğunu göstermekteydi (Kahraman, 2004:4-39; Birdevrim, 2018: 1-194).

Hayvan figürlü kapı tokmakları güç ve kuvveti temsil etmektedir. Arslan kafası, ejderha, yılan, koçbaşı, kartal başı, horoz gagası gibi figürler o ailenin sosyal durumunu veya umudunu ifade etmektedir. Örneğin Kemaliye'de (Eğin) din ayrımı yapılmaksızın kapı tokmaklarında figürlerin birçoğunda tezyinatın içine serpiştirilmiş yılan simgesi, o meskeni koruyan ortak ve vaz geçilmez bir öğedir (Eroğlu ve Sarp, 2019:2176-2177). Bu şekiller tam bir yılan morfolojisini taşımak zorunda değildir. Sadece kıvrılmış bir kısım ve üzerinde tek bir delik olan baş simgesi yeterlidir. Özellikle ön Asya mitolojisi iyi incelenir ve bir zamanların figürlerinin ne anlama geldiği yerli yerine oturtulursa, bu figürlerin tarihsel değeri ve tam anlamı çok daha iyi anlaşılabilir. Sağa sola ayrılan ve kuş kafasını andıran motifli kapı tokmakları, hanenin Müslüman bir aileye ait olduğunu simgelemekteydi. Akrep motifi olan tokmalarda evlere cin veya şeytanın giremeyeceği, kullanılan bu sembollerin onları ve yaşadıkları mekânı koruyacağına atıf yapmaktadır. At nalı şeklinde kapı tokmakları ise uğuru, iyiliği, bereketi ve mutluluğu simgelemekteydi (Birdevrim, 2008:76-81).

Kapı tokmaklarında bitkisel figürlerde yoğun şekilde kullanılmıştır. Çoğunlukla çiçeklerden veya bir yapraktan ilham alınmıştır. Bazı evlerde lale ve armut olarak karşımıza çıkan bitkisel formlu tokmaklar, demire verilen kıvrımlı hatlarla Anadolu zanaatını estetik bir ürüne dönüştürmüştür. Kapı tokmaklarında daire, yarım daire, elips 'C', 'U', 'S' ve 'L' (düşey) gibi geometrik formlar da sık sık karşımıza çıkarmaktadır (Sözen ve Tanyeli, 2016:182). Bitkisel motiflerle süslenmiş kapı tokmakları, hayvansal formlara göre daha sade ve mütevazı evlerde bulunurdu (Çal, 1999:122). Anadolu'nun hemen her şehrinde karşılaşılan bu tür tokmakları, formlarına göre, yerleşme ve bölgelere göre yoğunluk göstermekteydi. Örneğin L şeklindeki tokmaklar Niğde ve Divriği'de sık görülürken, C ve S şeklindeki tokmaklar Safranbolu, Malatya, Tokat, Kula bölgelerinde yoğun olarak görülmektedir. Kapı kollarının ve kapı tokmaklarının belirli tiplerde olması; bir dönemin modası olabileceği gibi, o dönemde belli bir şahıs ya da şahıslarca da yapılabileceğini akla getirmektedir (Alav, 2014:9-11).

Fotoğraf 1: Kemaliye Kapı Tokmağı ve Halkasıⁱ

Kapı tokmağı olmadığı hâlde geometrik formlu kapı tokmakları kategorisine koyabileceğimiz kapı halkaları ya da diğer adıyla şakşaklar, kapı kanadını tutarak çekme işlevini yerine getirmekteydi. Halkaların monte edildiği metalden yapılmış bir göbek veya ayna bulunurdu. Her ne kadar basit bir daire formunda olsalar da bu şakşakların göbekleri çok işlemeli kalın saçtan olduğundan, kapıya görsel bir zenginlik katmaktaydı. Şakşaklar, metal olmasından dolayı ses çıkarabilir ve bazı mütevazı evlerde kapı tokmağı işlevi görmekteydi (Selvi ve Melikoğlu, 2017:1005-1007).

Fotoğraf 2: Urfa Kapı Halkasıⁱⁱ

Kısaca Anadolu, yüzyıllar boyunca üzerinde yaşayan farklı uygarlıkların estetik zevklerini kendisinde yoğurmuş ve günümüze kadar ulaşan bir değerler bütünü topraklarında barındırmıştır. Mimari mirasımızın her unsuru ayrı ayrı bu bütünün bir sonucudur. Kapılar üzerindeki kapı tokmakları ve halkalar sadece fonksiyonel işlerini görmekle kalmamış, bir

coğrafyanın yaşam tarzını, sanat zevkini ve zanaat inceliklerini yansıtan unsurlar olarak sanat tarihi sayfalarında yerlerini almışlardır (Boyraz, 17.02.2020: mülakat).ⁱⁱⁱ

Kapı tokmakları ve halkaları, arkeoloji etnografya, sanat tarihi, halkbilimi, geleneksel el sanatları, tarih, mimari, tasarım ve sanat gibi çeşitli disiplinlerin ilgi alanına girmektedir. Özellikle sanatçılar bir ifade biçimi olarak, kapı tokmakları ve halkalarından esinlenilerek çalışmalar yapmışlardır (Alver, 2010:74). Böylece bu objelerin geçmiş kültürel yaşama dair birer yaşantı içeriği olarak yeniden zihinsel dünyamıza kazandırılmasında, sanat yapıtlarının rolü büyüktür. Bu sebepten olsa gerek, kapı tokmakları ülkemizde birçok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Anadolu kapı tokmakları ve halkalarının yeniden yorumlanmasında Çağdaş Seramik sanatçıları da duyarsız kalmamışlardır. Aydan Birdevrim, Tufan Dağıstanlı ve Şule Üzün gibi sanatçılar Anadolu kapı tokmakları ve formlarından yola çıkarak çağdaş seramik alanında eserler vermiştir.

Fotoğraf 3: Aydan Birdevrim, Kapı Tokmağı^{iv}

Fotoğraf 4: Şule Üzün, Seramik Kapı Tokmağı ^{36x6 cmv}

Kapı tokmakları üzerindeki figüratif imgeler, geçmişten gelen kültürel değerlerle yakından bağlantılıdır. Kapı tokmakları, dönemlerinin estetik ruhu ve sanat anlayışını da yansıtmaktadırlar. Bunlar, birçok duyguyu şahsında toplar ve estetik anlayışımızın dışı vurumunun bir aracısı görevini üstlenir. Bu figürler, günümüz sanatçıları elinde yeniden yorumlanmıştır. Sanatçıların estetik kaygılarının yanı sıra inanç, korku, beklenti, sevgi, anımsamak ve özlem gibi duygularının sembolik yansımalarını eserlerinde görmek mümkündür(Evecen ve Acar, 2020:7-17).

2. 1. Anadolu Kapı Tokmaklarına Dair Kişisel Uygulamalar

Sanatçılar çevreyi gözlemleyen, araştıran, edimlerini iç dünyasında geliştirip, bu birikimlerini dışavurumlarla ortaya koyabilme yetisine sahiptirler. Dışavurum şeklindeki eserler, estetik açıdan izleyiciye haz verme yönü olduğu kadar, toplumsal farkındalık oluşturma için bir ifade biçimi şeklinde de işlev görmektedir. Kapı tokmakları, fiziki ve işlevsel fonksiyonlarına ilave olarak kullanıldıkları dönemin soyut veya somut izlerini taşırlar. Diğer bir ifadeyle, zanaat, madencilik, süsleme, semboller ve mitolojik öğeler açısından zengin bir envanter oluşturmaktadırlar.

Günümüze kadar ulaşabilen kapı tokmakları ve halkaları nicel ve nitel özellikleriyle değer taşımaktadırlar. Bu nesnelerin birçoğu nicel varlıklarıyla işlevsel veya fonksiyonel de olsa salt başlarına form olarak bile özgün ve estetik yapılarıyla dikkat çekmektedirler. Özellikle bunların üzerlerindeki soyutlamalar ve sembolik biçimler, kullanıldıkları zaman aralığına ait önemli bilgiler taşırlar. Bu tarz etnografik nesneler, sanatın farklı disiplinlerindeki sanatçılar için araştırma sahasıdır. Sanatçı yapıtlarında zamansal aralığı; dün, bugün ve yarın bağlamında ele

alabilir. Bu sayede sanatçının yapıtları, geçmişten ilham alarak geleceğe yapılacak bir atıf niteliği de kazanır.

Anadolu'daki kapılar ve onun parçası olan kapı tokmaklarının, sanatın ilgi alanına girebileceği, bir sanat imgesine dönüşebileceği, bu nesnelere yola çıkılarak yorumlamalar yapılabileceğini söyleyebiliriz. Çağdaş Seramik Sanatı için geleneksel mimarimizin önemli öğelerinden olan bu kapı elamanları, gerek form olarak gerekse düşünsel bir ifade biçimi açısından yeni bir alan olarak ele alınabilir.

Kişisel çalışmalarda ise Anadolu kapı tokmakları ve halklarından esinlenerek seramik malzeme ile uygulamalar yapıldı. Çalışmalarda beyaz seramik kil kullanıldı. İşler elle şekillendirildi. Bisküvi pişimi yapıldıktan sonra bir kısım işlere lüster sır uygulandı. Diğer kısmı ise bakır oksitle renklendirildi. Pano şeklinde olan işlerden bir tanesine kobalt mavi sır uygulandı diğerine ise yeşil krom ve sarı pigment ile sırlama yapıldı. Bu işlemlerden sonra seramik formlar, tekrar fırındı. Sonunda işlerin formlarına uygun kaide ve halkalar yapıldı.

Çalışma 1: Beyaz Kil, Kapı Tokmağı, 15 cm. (2020)

Çalışma 2: Beyaz Kil, Kapı Tokmağı, 15 cm. (2020)

Çalışma 3: Beyaz Kil, Kapı Tokmağı, 15 cm. (2020) Çalışma 4: Beyaz Kil, Kapı Tokmağı 12x17 cm. (2020)

Çalışma 5: Beyaz Kil, Kapı Tokmağı, 61x34 cm. (2020) Çalışma 6: Beyaz Kil, Kapı Tokmağı, 55x32 cm. (2020)

3. SONUÇ

Kapı tokmakları özgün sanat eserleri olup, her dönemde yepyeni formlarla karşımıza çıkmışlardır. Kapı tokmağı ve halkaları, maddî kültür varlıklarımız içerisinde önemli

değerlerdir. Bunlar, Anadolu'nun mimari geleneğinin bir parçası olarak birçok araştırmaya ve sanatsal çalışmaya konu olmuştur. Bununla birlikte gerek sanat gerekse, zanaat türünde toplumla şekillenen ve tüm yaşam alanlarında farklı tarzlarda karşımıza çıkan bu kapı elamanlarının gelecek kuşaklara aktarılması için sanatçılara görev ve sorumluluklar düşmektedir. Böylelikle sanatçının kültürel değerleri yaşatabilme noktasında fiziksel, zihinsel ve duygusal ortaklığıyla sürdüreceği bu edim, toplumun aidiyet kavramına ışık tutunan değer ve yargılarından da ayrı düşünülememektedir. Maalesef geleneksel Anadolu kapı tokmaklarının günümüze kadar ulaşabilmiş örneklerinin sayısı sınırlıdır. Başka bir ifade ile kapılar ve onların bir parçası olan tokmak ve halkalar yok olmaya her geçen gün biraz daha yaklaşmaktadır. Geleneksel kapı tokmakları ve halkalarının plastik sanatlarda pek çok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Kişisel çalışmalar ile bu kültürel varlıklarımızın Çağdaş Seramik Sanatıyla yorumu yapılmış olup, bu değerlerin gelecek kuşaklara bırakılmasının önemine atıf yapılmıştır.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- AKBULUT, İ.(1995). Diyarbakır'ın Görkemli Evleri ve Kapı Tokmakları, Kültür ve Sanat – İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- ALAV, A.(2014). Geleneksel Isparta Evlerinde Kapı Tokmakları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- ALPER, B.(1990). Kemaliye(Eğin) Yerleşme Dokusu Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- ALVER, K.(2010). Steril Hayatlar, Hece Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- BİNAN, M.(2000). *Ahşap Kapılar ve Metal Tamamlayıcı Elemanlar*, (3. Baskı). Yem Yayın, İstanbul.
- BİRDEVRİM, A.(2008). “Anadolu'nun Efsanevi Kapı Tokmakları”, *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat Ve Meslek Eğitimi Kursları El Sanatları Dergisi*, Sayı:6, s. 76-81.
- BİRDEVRİM, A.(2018). *Anadolu Kapı Tokmakları ve Çağdaş Yorumlar*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul.
- ÇAL, H.(1999). “Niğde’de Kapı Tokmakları”, *AD Art Decor*, Sayı: 77, s.122-125.
- ÇAL, H.(1999). “Osmanlı Kapı Halkaları ve Tokmakları”, *Osmanlılar*, Cilt: 11, Ankara. s.375-384.
- DENKTAŞ, M.(2005). “Divriği'nin Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 19, Kayseri, s. 113-139.
- EKİNCİ, E.(2019). Geleneksel Mardin Evlerinin Kapı Tokmakları ve Halkaları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.
- EROĞLU, A. A., SARP, T.(2019). “Kemaliye Kapı Tokmakları”, *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s.2172-2196.
- EVECEN, A. ve ACAR, M.(2020). *Kültürle Giydirilmiş Bedenler*, İksad Yayınevi, Ankara.
- KAHRAMAN, N.(2004). Geleneksel Afyonkarahisar Evlerine Ait Kapıların İncelenmesi,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- ÖZGEN, M.(2018). “Tokat Evlerinde Kapı Tokmakları”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Cilt:11, (Sayı: 21), s. 87-104.
- PERKER, Z. S., AKINCITÜRK, N. (2011). “Geleneksel Konutlarda Fiziksel Değişim: Bursa’da Üç Örnek Yapı”, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, (Sayı:1), s.29.39.
- SARAÇOĞLU, S. ve KARAKAŞ, B.(2008). “Anadolu Kültüründe Kilit: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Örnekleri”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, (Sayı: 1), s.137-150.
- SAYAN, Y.(2006). “Bitlis Evleri”, *Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara.
- SELVİ, Y., MELİKLİOĞLU, Y.(2017). “Sınırın Estetik Nesnelere: Şanlıurfa’da Tarihi Kapı Tokmakları ve Halkaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, Cilt:10, Sayı:53, s.1002-1012.
- SÖZEN, M. ve TANYELİ, U.(2016). *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- TÜRKER, S. K.(2007). Geçmişin Aralığından Geleceğe Süzülen Işık Gelinler ve Takıları, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 4, Kocaeli.

İnternet Adresleri:

[https://tr.pinterest.com/pin/414331234466351651/\(12.09.2020\).](https://tr.pinterest.com/pin/414331234466351651/(12.09.2020).)

<https://www.google.com/search?q=+kap%C4%B1+tokmaklar%C4%B1> (16.09.2020).

<https://www.google.com/search?q=kemaliye+kap%C4%B1+tokmaklar%C4>(16.09.2020).

<https://www.sanatgezgini.com/sule-uzun-seramik-kapi-tokmagi-5849>(15.09.2020)

(Gökçek Boyraz: 17.02.2020: mülakat) <https://www.tokihaber.com.tr/dosya-haber/anadolunun-kapi-tokmaklari>(18.09.2020).

EXTENDED SUMMARY

The heritage that has been in our lives in Anatolia until recently and is one of our important material cultural remains is architecture. Architecture offers us many clues in the aesthetic understanding of the society, the culture of housing and the socio-economic field.

The limitation of the study is in the form of door knockers in Anatolia. However, the number of door knockers inherited from pre-Ottoman times is almost non-existent. Therefore, in the study, door knockers from the last period of the Ottoman Empire were examined. On the other hand, in terms of form, decoration and construction of Anatolian door knockers, It has local characteristics in settlements such as Hatay, Kastamonu, Çankırı, Muğla, Milas, Eğin (Kemaliye), Mardin, Urfa, Amasya, Cizre, Ankara, Konya, Niğde, Diyarbakır, Hüdavendigar, Safranbolu, Darende, Istanbul and Edirne. Because this cultural heritage belonging to each settlement is a separate study subject. Therefore, in the study, general evaluations were made about Anatolian door knockers.

One of the indispensable elements of the facade decorations of traditional houses, which are very common in Anatolian cities and generally dated to the 19th century, are exterior doors. The exterior doors, which connect the houses with the street, are important building blocks of architecture that separate the private from the public.

Door decorations and door knockers are important elements of our architecture. In this study, researches were carried out on knockers, which are an important part of Anatolian doors. Inspired by these knocker forms, Anatolian door knockers were interpreted as ceramic forms. Thus, it is aimed to transfer these door knockers, which are on the verge of disappearance and turned into ethnographic objects, to future generations and not be forgotten. While doing this, the expressive power of art was utilized.

Doorknobs are original works of art, and they have appeared in brand new forms in every period. Doorknobs and rings are important values in our material cultural assets. These have been the subject of many researches and artistic works as part of the architectural tradition of Anatolia. In addition to this, artists have duties and responsibilities to transfer these door elements, which are shaped by society in both art and craft, and appear in different styles in all living spaces, to future generations. Thus, this act, which the artist will continue with his physical, mental and emotional partnership at the point of keeping cultural values alive, cannot be considered apart from the values and judgments of the society that shed light on the concept of belonging.

SON NOTLAR

ⁱ<https://www.google.com/search?q=kemaliye+kap%C4%B1+tokmaklar%C4%B1>(16.09.2020).

ⁱⁱ<https://www.google.com/search?q=%C4%B1+tokmaklar%C4%B1> (16.09.2020).

ⁱⁱⁱ(Gökçek Boyraz: 17.02.2020: mülakat) <https://www.tokihaber.com.tr/dosya-haber/anadolunun-kapi-tokmaklari>(18.09.2020)

^{iv} <https://tr.pinterest.com/pin/414331234466351651/>(12.09.2020).

^v <https://www.sanatgezgini.com/sule-uzun-seramik-kapi-tokmagi-5849>(15.09.2020)